

BÖJTI GÁBOR

Csónaki Zsombor regénye

Akkor már hetek óta nem láttam Kálmánt. Illetve, egyszer mégis: a Dugonics téren viharzott keresztül. Nem vett észre, pedig majdnem fellökött. Az arca beesett volt, a szemei karikásak. A hóna alatt tömött irattartót szorongatott. Néhány hét alatt mintha éveket öregedett volna. Utánakiabáltam. Zavarodottan megállt, afféle megyek is-maradok is pózban, úgy motyogta:

- Feltétlenül... Igen... Feltétlenül találkozunk kell. Csak tudod, a Csónaki... A regénye... - azzal szó nélkül faképnél hagyott. Nem tudtam mire vélni a dolgot.

Pár nap múlva aztán levelet kaptam tőle: egy aprócska cédulát. „*Barátom, a szokott helyen és időben. Kálmán.*” Mint általában, most sem cifrázta túl a lényegét.

A megbeszéltnél kicsivel hamarabb érkeztem. Mindkettőnknek kávéval rendeltem, az enyém mellé a pincér egy Unicumot is hozott. Aztán annyira belefeledkeztem a *Bertalan éjszakájába*, hogy észre sem vettem az asztalhoz lépő barátomat.

- Legalább pálinkát innál! - ez az ember mindig dohogott. - Barackot, cseresznyét, vagy tudja a fene, milyet, csak ne ezt a gyomorkímélő elsősegély-párlatot. Majd szólok az érdekedben.

- Tudod, Kálmán, az már nemigen zavar, hogy a köszönetről mostanában leszoktál, az viszont annál inkább, hogy a szeszélvezetembe, ha tudod egyáltalán, mi az, rendre beleavatkozol...

- Szeszélvezet? - megijáztott viszolygással fintorgott. - Ezt a nyáladzást felétek így nevezik? Nő vagy te, kislány? Egyébként pedig: szervusz, kérlek! Hogy vagy, kérlek? Ez az én kávé, kérlek? Megihatom, kérlek, amíg Te a gyógynövényleveledet szűröcsölöd?! Kérlek!

Hát lehet egy ilyen marhára haragudni? Többnyire bolhás kutyaként morog, de ha jókedve van, mindig elbűvöl a bohóckodásaival. Ilyenkor mintha felengednének a gyomromban vacogó jégcsapfogak, és legalább úgy-ahogy emészthetőnek érzem azokat a megnevezhetetlen gondokat, amelyeken folyton rágódom. Kedvelem ezt az embert. Hozzám tartozik.

- Szeretem a bolondozásaidat, Kálmán. Különböztetés nélkül elviselhetetlen vagy. Folyton morogsz, mint egy napon felejtett játékmackó...

- Ohó, humorizál a fiatalúr! És miket mond! „Morgok, mint egy napon felejtett játékmackó.” Milyen szép kép! Zavar ez, barátom?! Ugyan már! - a kávéját kavargatva gúnyosan kacagott. - Istentelenül elviselhetetlen vagyok? Csak szomorú... *FiataleMBER, a szomorú ember Isten rokona.* Ezt jó lesz megjegyezni! Az írta, akinek, mint látom, a könyvét olvasod.

- Most sírva kellene fakadnom ekkora műveltség láttán?

- Nem hiszem, hogy menne... Ahhoz előbb mást kellene rendelned. Pálinkát. Ugyanis a pálinka az ember szemén át szokott visszacsurogni. Mint nemes megbántottsági vagy oktalanságú könny... Szóval?

- Ne fáradj! Az Unicum mellett maradok.

Kálmán vállat vont, és intett a pincérnek. Éppen csak elpakoltam a könyvet, már elé is tettek két fél barackot.

- Milyen a könyv? - az egyik pohár üres volt.

- Tetszik... Bár valószínűleg nem ez a leghelyesebb kifejezés rá. Felnyitja a szemet. Eddig is nyilvánvaló összefüggéseket kapcsol sosem gondolt egészére... Ezek a hősök, a Bertalan, a Prikk meg a többiek, mintha vakon rohannának saját végzetükbe.

- Vakon?

- Igen, vakon. De a szónak persze nem a fiziológiai értelmében. Mintha felhős éjszakán egy sebes sodrású folyóba lépnének, mely aztán megállíthatatlanul magával ragadja őket a biztos, és tegyük hozzá: hátborzongató végzetük felé. Vergődnek, amíg bírják erővel, hogy a felszínen tartsák magukat, de a levegővétel egyre nehezebben megy. A súly a tüdejükre nehezedik, és végül a mélybe húzza a szerencsétleneket. Hiába sodródik melléjük egy fa, egy deszkadarab, képtelenek megkapaszkodni. Ha pedig ideig-óráig ez mégis sikerülne, a partra evickélés kilátástalan vállalkozás volna számukra. A sötétben nincs part, nincsenek arányok. Nincs más, csak a sodródás...

- Nézzenek oda! Egy költő ül velem szemben. Erre inni kell!

- Ne gúnyolódj, Kálmán!

- Jó, jó. Bocsáss meg! De hát Bertalan választása...

- Ugyan már! Bertalan választása? Miféle választása? Mikor csupán egy út van előtted, melyiket választod? Visszafelé nem mehetsz, hiszen a megtörténtekeket nem lehet semmisnek tekinteni. A múlt sosem múlik el, Kálmán! Ha pedig besötétedik, mert hát besötétedik, előbb-utóbb mindenki eljut a folyóig. És akkor... Akkor, ha magára marad, menthetetlenül belelép. S ha belelép, az ár azonnal magával ragadja... Ez neked választás? A választáshoz alternatíva kell, Kálmán!

Egy szót sem szólt; láthatóan elkomorodott. Ismét pálinkát rendelt, elém pedig egy újabb Unicumot tett a pincér. Mikor elment, Kálmán komótosan cigarettát sodort mindkettőnknek. Rágyújtottunk. Kopott bársony zakója zsebéből egy borítékot tett az asztalra.

- Csónaki Zsombor is írt egy regényt.

- Mi? Egy regényt? A Csónaki? - zavarodottan bámultam a borítékot. Már megint a Csónaki. - A barátod írogatni is szokott?

- Írogatni? - Kálmán ingerülten felemelte a hangját. Indulatosan méregetett. - Írogatni? Azzal a feszültséggel, amellyel együtt kénytelen élni, nem „írogatni” szoktak...

- Oké, oké... - gyorsan visszakoztam. Kálmán eltorzult arca megdöbbenett. Még sohasem láttam ilyennek. - És... miről szól a regénye?

- Miről szól... Ezek a hülye kérdéseid... Csónakinak az íráshoz való hozzáállása pontosan példázza azt, hogy *a toll az emberi lélek villámhárítója*. A munkáiban mintha a kimondhatatlan kettőre zárt ajtaját feszegetné. Kékszákáll titokzatos szobájának kulcslyuk nélküli bejáratát, amely megannyi hátborzongató titkot sejtet...

- Erről szól a regénye? A kimondhatatlanról?

- Aha. - Miközben mélyeket szívott a cigarettájából, a szemei a semmibe révedtek. - Azt hiszem, most végre sikerült előbbre lépnie.

- Belépett az ajtón?

- Mi?

- Azt kérdeztem, belépett-e az ajtón? A Kékszákáll titokzatos szobájába. Kálmán, az az érzésem, hogy nem is figyelsz rám...

- Be... Persze, belépett. Mondom, erről szól a regénye.

- És nem maradt ott? Kálmán!

A barátom riadtan bámult rám. Kapkodva elnyomta a cigarettáját, aztán rögtön egy újabb sodrásába kezdett. Nem állta a tekintetemet.

- Kálmán, ott maradt?

- *Halmadár szeme*. Eredetileg ez volt a címe. - Összeszedte magát. Ismét határozott és magabiztos volt. Nyilvánvaló, hogy társalgásunk megkezdett fonalát végérvényesen megcsomózta. Ha pedig nem akarom, hogy bezárkózzon, kibogozását meg sem kísérelem.

- Halmadár szeme?

- Pilinszky. Nem ismered? *Halmadár szeme nem a szemünket keresgéli, csak lukakat fúr. Nem számít hova, csak luk legyen, bárkiben, bármiben, ellenünk, ellenem, maga ellen, luk, bármi áron.* Erről a szemről kívánt regényt írni Csónaki. A mindenség kezdetéről és végéről. A lyukat fúró szemről, amely a kimondhatatlan mögé lát... Ehhez egy különös álom adta az ötletet. Talán tízéves sem volt még, amikor egyszer azt álmodta, hogy ő tulajdonképpen egy aprócska ősember, aki összegömbölyödve alszik anyja gyapjas bundájához bújva, a horda hímjeinek óvó gyűrűjében. Felébredés után a kislíú azon gondolkodott, mi van akkor, ha az a szőrös gyerek meg őt álmodja?

- Gólyakalifa.

- Igen, de akkor még nem olvasta. Őskorral foglalkozó könyvet viszont annál többet. Logikus álom volt tehát, amit egy véletlen gondolat követett. De csak ennyi, és nem több. A reggelineél már azt is elfelejtette, hogy aznap éjjel álmodott egyáltalán. Csak húsz év múlva jutott eszébe Csónakinak ez a gyerekkori álom, amikor a kimondhatatlan megfogalmazhatóságán törte a fejét. Sorozatos kudarcait látva szinte középkori alkímistának érezte magát, aki csak azt tudja, hogy mit akar kifőzni, ám a kotyvasztás módja ismeretlen előtte. És a nyersanyag... Be kellett látnia, hogy a nyelv mennyire tökéletlen valami.

- *Wittgenstein, Wittgenstein, miért hagytál el engem?*

- Ja. De ebből a rút kiskacsából sosem lesz gyönyörűséges hattyú. Ezt kellett tapasztalnia. És ekkor jutott eszébe az a gyerekes álom. Hiszen éppen ezen töpreng! A probléma megoldásának ez lehet a kulcsa! Csak tovább kell gondolnia... Vajon mi lenne, ha felébredne az az ősemberkölyök? Hogyan mondaná el mindazt, amit álmodott? Hogyan? Miként lehet olyan dolgokról beszélni, amikre nincsenek fogalmak? Egy barlanglakó, kőbunkós hordának lehet-e csupasz emberekről mesélni, akik házakban laknak, ruhával fedik magukat, járműveket használnak, és nagyipari eszközökkel, módszeresen pusztítják egymást... Rájött végre, hogy a regényét honnan kell indítania.

- *Először mindez csak tanulmány volt. Csöndekét, éjszakákat írtam meg, lejegyeztem a kifejezhetetlent. Szédületeket rögzítettem* - mondta Csónaki. - A regény azután következett.

- Hát Kálmán, a lélek Rambója a barátod...

Megütközve nézett rám. Egyik kezével a hajába túrt; ujjai hullámlóvasként szántották dús sörényét. Felháborodva fröcskölte rám a szavakat:

- Tudod, néha igazán nem tudok mit kezdeni a hülyeségeiddel!

Kálmán kimerülten lihegett. Hosszú percekig hallgattunk; kerültük egymás tekintetét. Engem a tisztelettudó tanítvány elégedettsége töltött el, aki legyőzte mesterét, de ezt nincs szíve elárulni neki. Az idézet csak akkor idézet, ha felismerik, gondoltam. Jobb híján egy újabb cigarettá sodrásába kezdtem. Nehéz volt megtörni a csendet.

- Irigylem a barátodat, Kálmán.

- Ne irigyeld... - mintha enyhült volna a tekintete. - A kimondhatatlan előtt *a múlt* a közbülső állomás. A múlt, amely olyan, mint egy nagyváros. Egy megalopolisz. Fényeivel és árnyaival. Gyönyör és mocsok sziámi kettőse... Csónaki tréfásan *Cavintown*-nak szokta nevezni. Térkép nem segít az arra tévedőnek; átkozottul könnyű el-tévedni benne.

- Milyen terjedelmű a kézirat?

- Hát ez az... - Kálmán bágyadtan mosolygott. - Csónaki átjutott a városon. Ám az eredetileg dantei, balzac-i, vagy ha úgy jobban tetszik, zolai ihletésű mű kézírata különös metamorfózison ment keresztül. Minél több vér buzgott benne, annál soványabb lett. A kannibál téma felzabálta...

- Önmagát! - vágtam közbe izgatottan.

- A kannibál téma felzabálta saját magát, és kishíján a világra idézőjét is. Kék-szakáll szobájába senki sem léphet be büntetlenül. A pecsétetek talán örökre érintetleneknek kellene maradniuk. Ha a beható meg is ússza a kalandot, álmaival fizet kíváncsiságáért... illúzióival, óhatatlanul. Nélkülük pedig nincs remény. A folyó meg, mint egy sötét selyemsál...

- Kálmán! Láthatnám? Látni szeretném! Elolvasni, ha lehet.

- Nálam van... - ki sem nyitotta a száját, úgy mondta. Esküdni mernék rá. Mintha egy kripta mélységes mély fenekéről visszhangoztak volna fel a szavak. Mint két buborék. Az arcán kövér könnycseppek gördültek alá. Elém tolta az előtte heverő borítékot. Tétován nyitottam fel. Egy hófehér cédula lapult benne, olyan, amilyet könyvtárakban használnak. Ezt gépelte rá valaki:

Haikuregény.

*Bevezetés, tárgyalás
és befejezés.*

Nagyon ostoba képet vághattam.

- Te Kálmán, ehhez aztán nehéz lesz kiadót találni! - mint egy tizenéves, akihez életében először fejlett nő ér, úgy vihogtam képtelen zavaromban. A barátom elképedve nézett rám. Aztán hirtelen kitépte a cédulát a kezemből, és elviharzott. A földre söpört poharak szanaszét gurultak.

Még akkor is vihogtam.